

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Огнян Борисов Ковачев
за докторската дисертация на **Ралица Жекова Люцканова**
на тема **„Новата женска готика в творчеството на**
Анджела Картър и Карсън Маккълърс”
за присъждане на научната и образователна степен „доктор”
по научна специалност 2.1. Филология – Литература на народите
от Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия
(Западноевропейска литература)

Представената за защита докторска дисертация на тема „Новата женска готика в творчеството на Анджела Картър и Карсън Маккълърс” се състои от увод, три глави, заключение, библиография и филмография. Тя обхваща 214 (280 стандартни) страници, включително 11 страници библиография и филмография, съдържащи общо 152 заглавия. Авторефератът я представя вярно и в общи линии удовлетворително, въпреки известна хаотичност в подредбата си и импресионистичност в изказа си. Трудът е оригинален и има необходимата цялост и завършеност, удовлетворяващи нормативните изисквания в Правилника на СУ и позволяващи по-нататъшния ход на процедурата по неговата защита.

Ако имената в заглавието на две от най-изявените англоезични писателки на 20-ти век ясно посочват обекта на настоящото изследване, то понятието „нова женска готика” задава неговата основна смислова насоченост и е определящо по отношение на търсенията, разработването и изводите в този труд. Тази двойственост намира отражение в неговата методология. Използвани са компаративистични методи при съпоставката както на литературни произведения в контекста на тяхното създаване и възприемане, така и на филмови адаптации по тях, отново интерпретирани в разнородни социални и естетически контексти. От друга страна, грижливото четене отблизо на творби на Маккълърс и Картър разкрива способността на докторантката за концептуален анализ и внимание към детайлите и особеностите на тяхното

женско писане. Тази принципна двоичност ръководи и моето критическо четене, разбиране и оценяване на дисертацията.

В нейния като цяло интердисциплинарен метод бих открил най-напред стремежа към интегриране на литературноисторически и теоретични подходи, на културни и мисловни традиции, но и на тяхното критично преосмисляне – стремеж, който е устойчива тенденция в научната работа на катедра „Теория на литературата”. Ралица Люцканова ясно отчита, че новата женска готика не е непосредствено континуално продължение на женското готическо писане от края на 18-ти и 19-ти век. Оттласквайки се не толкова от определението, което му дава Елън Моърс, колкото от наблюденията и интерпретациите в книгата ѝ *Литературни жени*, докторантката търси да изведе отликите и особеностите на това писане през 20-ти век.

Това е и първата задача, която тя си поставя в Увода. Редом с оразличаването от готическата традиция, тя насочва вниманието си към още една концептуална гледна точка – на четенето като самополагане в традицията. Тази метапозиция предлага една двойна перспектива – както към миналото на предшествениците, така и към настоящето на собствената писателска работа, която критично, игрово или другояче преработва традицията. В крайна сметка, набелязани са пет основни характеристики на новата женска готика (с. 11), последните три от които действително са новаторски и много присъщи на писането на Маккълърс и Картър. Втората задача на Увода е да представи теоретичните и концептуалните основи на изследването, които са извлечени не само от готическите изследвания, но и от феминизма от втората половина на 20-ти век, от изследвания на изродното тяло и спектакъла на изродите, на популярната култура и развлекателната индустрия като цяло. Главни средоточия на изследователския интерес, които свързват тези разнородни източници, са женското и изродното тяло, господството на патриархалния ред и съпротивата срещу него, мястото като събитие. Третата задача на Увода е да ни въведе в житейските и творческите биографии на двете писателки. Но редом с това – и да изведе проекции на биографичното в произведенията им, които да бъдат предпоставки на тяхното съпоставително четене.

Първата глава, наречена „Готическото „място””, се състои от девет подглави. В първите две са проследени подстъпите към готическата традиция и нейното формиране през втората половина на 18-ти век, като Макферсъновите

„Песни на Осиан” и тяхното влияние, „Буря и устрем”, „Страданията на младия Вертер”, представата на Едмънд Бърк за възвишеното, гробищната поезия и други подобни естетически и литературни явления. Докторантката вижда две основания за този подбор. Едното е, че всички те споделят с готиката интереса към средновековните старини, към чувствителността и емоционалния живот, вкуса към меланхолни, печални или страшни и ужасяващи преживявания. Другото е, че те изпитват влияния помежду си, четат се или се тълкуват едни други, т. е. подхващат практиката на четенето като (само)полагане в традиция.

Следващите подглави преконтекстуализират готическата традиция в 20-ти век от двете страни на Атлантика и на свой ред водят до аналитичен прочит на две от най-експлицитно неоготическите произведения на двете писателки: *Балада за тъжната кръчма* от Маккълърс и *Адските машини за желания* на д-р Хофман от Картър. Готическият прочит на *Баладата*, който Люцканова извършва, според мен е не само находчив, но и блестящ пример за трансформацията на традиционни мотиви в новата женска готика, като тези за замъка, девойката в беда, добродетелния влюбен и провидението. *Адските машини* е интерпретиран в съпоставка със *Сърцето е самотен ловец* на Маккълърс като „разкази за травми”, породени от обречени на неуспех усилия да проумееш и изразиш себе си, да сглобиш от убягващи спомени верен разказ за своя живот. Тези травми са безнадеждно nelечими или единственият останал за тях лек е смъртта. За съжаление, включеният тук като подглава кратък коментар на романа *Любов* от Картър няма оригиналността и дълбочината на другите аналizationsки прочити, а и липсва – кой знае защо – в съдържанието на труда (с. 2).

Други две неоготически превъплъщения на традиционни фигури на обезпокоително-страшното, нечовешкото и злото са предмет на анализ в подглавите „Вампирката” и „Куклата”. Тези фигури са разгледани в приказните и/или сюрреалистичните фрагментирания на своята телесност, в метаморфозите на нейната неединност, непълнота, разпади и съчленявания. Те дискретно проправят пътя на заключителните за „Готическото „място”” фрагменти, озаглавени „Вглеждане в женското тяло”. Тук финалното успоредно четене на *Passion или смъртта на Алиса* от Емилия Дворянова и *Вълшебният магазин за играчки* на Картър се превръща в смела и умела игра между способността за

тълковно съждение и свободата на критическото въображение, проявени от докторантката.

Втора глава е посветена на една от основните генеративни фигури в новата женска готика на 20-ти век – изродното тяло. Тя започва с любопитна сравнителна генеалогия на образа, черпейки примери от разнородни митологични традиции и практики – индуистката, старогръцката, скандинавската, – в които деформираното по един или друг начин човешко тяло произвежда ипостаси на богове, но и на чудовища. Свръхчовешкостта на първите ги превръща в обект на страхопочитание. Анормалността на вторите (пример за тях тук е Минотавърът), която е следствие на нарушено табу, води до тяхното маргинализиране, изолиране и т. н. За разлика от митологичния свят, този на модерния човек се стреми към обратното – от спектакъла на изродите до видеоигрите той се стреми да изложи на показ, да превърне в обект на забавление изродното тяло.

Тази глава съдържа 16 подглави, една от които – „Готическото чудовище и изродът” е подразделена на други две, въвеждащи ключови разновидности на модерното изродно тяло. За съжаление, нито докторантката, нито нейният научен ръководител успяха да намерят задоволителен превод на български, затова те остават в оригиналните си англоезични названия: *queer* и *camp*. Особено пригодно за тълкуването на ролите и проявленията на изродното тяло както в зрелища, така и в произведения от различни изкуства, е разбирането му не просто като отклонение от „естествените” форми и пропорции, а като социален конструкт. В това отношение трудът разкрива задълбочена изследователска работа и добро осмисляне на проучените източници. Спазена е логиката от Първа глава: след по-теоретично ориентираните първи пет подглави идва ред на практическото прилагане на създадения инструментариум в интерпретирането на конкретни творби от двете писателки. Обхванати са значителен брой произведения, немалко от тях преведени на български. Г-жа Люцканова върши това както поотделно, така и чрез успоредни прочити. Но тук у мен възниква един въпрос относно метода ѝ на изграждане на тази глава. Дали тя се стреми да следва принципа на фрагмента, въведен в края на Първа глава или иска да обхване възможно най-много аспекти на изродното тяло и неговите атрибути в колкото може повече произведения, поради което подглавите са така кратки? Разбира се, в тях не липсват находчиви наблюдения и съпоставки, нито

оригинални тълкувания и заключения. Но, какъвто и да е отговорът, тази ключова за работата глава оставя у мен впечатление по-скоро за набелязване на проблеми и текстове за бъдещ анализ, отколкото за завършени анализи и интерпретации.

Трета глава, озаглавена „Изроди на филм“ е най-изявено интердисциплинарната част на труда. Тук изследователката се насочва към филмови адаптации по произведения на двете писателки, някои от които са показвани с успех и у нас. Но целта в този раздел не се свежда само до съпоставката между литературните „оригинали“ и техните филмови версии. Целта е да се проследи интересът от страна на техники за производство на движещи се картини, предци на киното, а после и на фотографията, към изродното тяло – към неговата моторика, към неговите едновременно шокиращо отблъскващи и разпалващи любопитството разновидности, към социалните му роли и приписаните му идентичности. Това проследяване преобръща перспективата във взаимодействието между двете изкуства при представянето на изрода през 20-ти век. В нея пораждаща е ролята на филма на Год Броунинг *Изроди* (1932). Той е определящ не само за фотографката Даян Арбъс при избора ѝ на основна тема в нейната работа (влияние, многократно посочвано от изследователите ѝ), но вероятно и пряко за К. Маккълърс. Ето защо може с голяма увереност да заявим, че при зачатieto на новата женска готика централна роля играят два кода: литературният, на готическата повествователна традиция от 18-19-ти век и зрителният, на показ на анормалното тяло в панаирджийското зрелище, във фотографските портрети и във филмите. Но ми се искаше тази увереност да бе споделена с по-голяма яснота и сила и от докторантката.

Що се отнася до заключението на труда, то вярно резюмира съдържанието и основните акценти, както и направените в съответните глави изводи, но не търси нови или по-обемисти заключения.

От казаното дотук личи, надявам се, че като цяло впечатленията ми от разглеждания труд са преобладаващо положителни. Но те биха могли да бъдат такива в още по-голяма степен, ако докторантката беше проявила повече воля и усърдие на финалната права. Главният проблем на дисертацията си остава недостатъчната овладяност на научния изказ, с други думи, на мярата кога, какво и доколко да бъде казано. Оттук произтича и впечатлението за

неравностойност на писането: бляскави интерпретации или контекстуализации се редуват с повърхностни или неясни пасажии. Друг недостатък е небрежността към текста, стъписващ пример за която е фактът, че в неговия краен вариант, предоставен на членовете на журито, са се запазили част от бележките, при това невзети предвид, на научния ръководител. Що се отнася до библиографските списъци, те впечатляват с обема си, но при внимателно вглеждане се установява, че не всички цитирани в тях заглавия са използвани в труда, както и обратното.

В заключение, първо ще потвърдя основните приноси на дисертацията, посочени в автореферата на сс. 33-34. Второ, ще потвърдя високата си оценка за свършената в него интерпретационна и компаративистична работа. Трето, смятам, че трудът далеч не изчерпва, а само поставя началото на една продуктивна компаративистка тема, най-вече с оглед на новата гледна точка към женската готика, която въвежда. Надявам се, че за по-нататъшните изследвания дори допуснатите неточности и пропуски биха били от полза. Затова ще гласувам с **да**, макар и не с онази убеденост, която вярвах, че ще даде окончателният вариант, за защитата на дисертационния труд на Ралица Люцканова „Новата женска готика в творчеството на Анджела Картър и Карсън Маккълърс”.